

Halina Janaszek-Ivaničková

Literatura polska i jej związki z literaturami słowiańskimi w międzyresortowym planie badań slawistycznych na lata 1976-1980

Biuletyn Polonistyczny 20/3 (65), 89-97

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RÓŻNE

LITERATURA POLSKA I JEJ ZWIĄZKI Z LITERATURAMI SŁOWIAŃSKIMI W MIĘDZYRESORTOWYM PLANIE BADAŃ SLAWISTYCZNYCH NA LATA 1976–1980 (PERSPEKTYWY I STAN AKTUALNY)

Międzyresortowy problem badań podstawowych na lata 1976–1980: "Języki i literatury słowiańskie w ich rozwoju i wzajemnych związkach" (III, 13) stanowi jeden z 43 priorytetowych problemów badawczych w zakresie nauk humanistycznych i społecznych w Polsce. Jego koordynatorem jest Zakład Słowianoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, a głównym zadaniem wytyczonym w planie – zbadanie genezy, dotychczasowej linii rozwoju i aktualnych tendencji rozwojowych języków, literatur i kultur słowiańskich oraz wzajemnych związków łączących języki, literatury i kultury słowiańskie w ciągu wieków, jak również określenie roli kultury polskiej w tych związkach.

Do realizowania zadań wytyczonych w planie kierownik międzyresortowego problemu, prof. dr hab. Janusz Siatkowski (Zakł. Słow. PAN), powołał 9 zespołów badawczych, pracujących w następujących grupach tematycznych:

1. Język prasłowiański, cerkiewny i początki rozwoju języków, literatur oraz kultury słowiańskiej. Kierownik Zespołu: prof. dr hab. Franciszek Sławski z UJ. W grupie tej ujęto łącznie prace badawcze z zakresu języka, literatury, historii i kultury dawnych Słowian. Wydawane przez Zakł. Słow. PAN, pod kierunkiem doc. dra hab. Antoniego Gąsiorowskiego, monumentalne dzieła o charakterze ogólnym, takie jak "Słownik starożytności słowiańskich" (t. VI, VII) oraz "Encyklopedia narodów i kultur Europy środkowej i wschodniej" (we współpracy z Niemiecką Akademią

Nauk w Berlinie), mają znaczenie fundamentalne również dla badań literaturoznawczych dotyczących okresu wczesnej Słowiańszczyzny, w tym także oczywiście Polski. Do tematów czysto literaturoznawczych realizowanych w pierwszej grupie tematycznej należy wydana w r. 1976 monografia dra Aleksandra Naumowa "Apokryfy w systemie literatury cerkiewno-słowiańskiej", ważna również dla badania polskich zabytków liturgicznych. Pod koniec planu pięcioletniego wiedzę o literaturze staropolskiej na Rusi w XVII-XVIII wieku wzbogacić ma monografia dr Ewy Małek z UŁ.

2. Budowa gramatyczna i zasób leksykalny języków słowiańskich (w porównaniu z językiem polskim). Kierownik Zespołu: doc. dr hab. Mieczysław Basaj z Zakł. Słow. PAN.

3. Historia języków słowiańskich i ich wzajemne związki. Kierownik Zespołu: prof. Janusz Siatkowski z Zakł. Słow. PAN.

4. Dialektologia słowiańska. Kierownik Zespołu: prof. dr hab. Hanna Taborska z Zakł. Słow. PAN.

W 2, 3 i 4 grupie tematycznej zebrano prace o charakterze lingwistycznym.

5. Międzysłowiańskie związki literackie. Zagadnienia komparatystyczne. Kierownik Zespołu: doc. dr Halina Janaszek-Ivaničková z Zakł. Słow. PAN.

Na plan pierwszy wysuwają się tu badania nad związkami polsko-rosyjskimi i polsko-wschodniosłowiańskimi, prowadzone w Zakł. Słow. PAN i we wszystkich współpracujących z nim ośrodkach naukowych.

W Instytucie Filologii Rosyjskiej UJ, pod kierunkiem prof. dra Ryszarda Łuźnego i doc. Jadwigi Reiferowej, powstają następujące prace z tego zakresu: mgra A. Kepińskiego "Stereotypy historyczne i obyczajowe w literaturze polskiej i rosyjskiej okresu romantyzmu"; mgr A. Roszkowskiej "Dramat rosyjski w polskim życiu kulturalnym XIX wieku"; mgra J. Mazurkiewiczza "Rosyjska poezja XIX-wieczna w Polsce w okresie międzywojennym"; K. Prusa "K. A. Jaworski jako tłumacz, krytyk i propagator literatury rosyjskiej"; tom studiów z zakresu "Wybranych zagadnień polsko-rosyjskich i polsko-ukraińskich oddziaływań literackich w XVII, XVIII i XX wieku", którego autorami są: prof. R. Łuźny, dr B. Mucha, mgr W. Mokry.

Instytut Filologii Rosyjskiej WSP w Opolu, pod kierunkiem doc. dr hab. Eugenii Kucharskiej, przygotowuje dwie prace: "Michała Pogodina zainteresowania polskie" oraz "Literatura polska w literackich czasopismach rosyjskich (»Sowriemiennik« i »Otieczestwiennyje zapiski«)".

Instytut Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej UAM i Instytut Rusycystyki UW, pod kierunkiem prof. dra hab. Antoniego Semczuka, przygotowują tom studiów poświęconych problematyce stosunków literackich polsko-wschodniosłowiańskich.

Instytut Rusycystyki UW przygotowuje ponadto monografię pióra doc. dra Floriana Nieuważnego "Polsko-ukraińskie i ukraińsko-polskie kontakty literackie w XIX i XX wieku".

W Zakł. Słow. PAN, pod kierunkiem doc. dra hab. Bazylego Białokozowicza, opracowywane są cztery rozprawy monograficzne z zakresu wzajemnych stosunków polsko-zachodniosłowiańskich, mianowicie: mgr E. Bazeli-Drzewieckiej "Lew Tołstoj w interpretacji i transformacji artystycznej Stanisława Witkiewicza i Stefana Żeromskiego"; dr E. Wiśniewskiej "Wasyl Stefanyk i jego związki z literaturą polską"; mgra W. Monacha "Folklor białoruski w twórczości Mickiewicza, Syrokomli i Orzeszkowej"; mgra W. Szerszunowicza "K. A. Jaworski wobec literatur wschodniosłowiańskich". Ponadto w opracowaniu doc. B. Białokozowicza ukażą się dwie antologie: "A. Mickiewicz w poezji rosyjskiej" (maszynopis gotowy) oraz "Polska w poezji rosyjskiej lat 1875-1917" (ukończenie przewidziane w r. 1977).

WSP w Rzeszowie pracuje nad "Problematyką ludową w utworach pisarzy »narodników« i ich filiacjami w prozie polskiej i ukraińskiej". Monografię z tego zakresu przygotowuje doc. dr hab. Marian Kuplowski.

Instytut Filologii Rosyjskiej UW r. podjął zagadnienie recepcji prozy rosyjskiej w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym. Monografię z tego zakresu przygotowuje doc. dr hab. Franciszek Sielicki.

Związki literatur zachodniosłowiańskich z literaturą polską ukaże pięć prac: a) gotowy już w maszynopisie zbiorowy tom rozpraw o stosunkach literackich polsko-czeskosłowackich w latach 1890-1939, opracowany pod red. prof. dra Jerzego Ślizińskiego przez zespół pracowników Zakł. Słow. PAN w składzie: dr S. Bylina, dr B. Jaroszewicz-Klein-

dienst, dr E. Madany i mgr J. Russocka; b) przygotowywana przez B. Jaroszewicz-Kleindienst rozprawa pt. "Czechy i Czesi w opiniach polskich XIX wieku (pamiętnikarstwo, publicystyka, literatura). Przyczynek do stereotypów literackich"; c) tom studiów opracowywany pod kierunkiem dra hab. Zdzisława Niedzieli z UJ, poświęcony literaturze słowackiej i polskiej lat międzywojennych w aspekcie komparatystycznym. (W odróżnieniu od tomu opracowywanego pod kierunkiem prof. J. Śliźnińskiego, tom ten ma zwrócić uwagę nie tyle na bezpośrednie kontakty obu literatur, ile na ich związki typologiczne i zachodzące między nimi paralele.); d) monografia doc. dra hab. Witolda Nawrockiego z UŚl. poświęcona polsko-czechosłowackiej wymianie literackiej w latach 1945-1975; e) recepcję "Literatury polskiej wśród Łużyczan" omówi w swej monografii doc. dr Rafał Leszczyński z WSP w Kielcach.

Wszystkie kraje słowiańskie znajdują się w zasięgu badań nad recepcją twórczości i legendy "Stanisława Przybyszewskiego w krajach słowiańskich", prowadzonych pod kierunkiem doc. H. Janaszek-Ivaničkovéj. Wyniki ich zostaną przedstawione na ogólnopolskiej sesji naukowej z udziałem gości zagranicznych z krajów słowiańskich, która odbędzie się w Warszawie w maju 1978 r., w 110 rocznicę urodzin pisarza. Materiały sesji zostaną ogłoszone w specjalnej publikacji.

Jak wynika z zamieszczonego przeglądu, charakter planowanych rozpraw komparatystycznych jest bardzo różnorodny, nie tylko z punktu widzenia podjętej tematyki i geograficznego zasięgu rozpatrywanych zagadnień, lecz także ze względu na metodologię. W dalszym ciągu przeważają prace recepcyjne typu "kontaktologicznego", obok nich pojawiają się jednak również prace typologiczne, i to zarówno dotyczące form gatunkowych (te raczej rzadko), jak i zespołów idei. Wśród tych ostatnich płaszczyzną dominującą, na której rozpatrywane są porównawczo literatury lub utwory literackie, jest płaszczyzna komunikacji międzyliterackiej.

6. Geneza, kształtowanie się, rozwój i modele nowoczesnych literatur słowiańskich oraz ich rola w życiu społeczeństw socjalistycznych i we współczesnym świecie, w tym także recepcji polskiej. Kierownik Zespołu: doc. dr hab. Telesfor Poźniak z UW.

W grupie tej realizowane są prace mające podstawowe znaczenie dla

poznania literatur słowiańskich (podręczniki, monografie, tomy rozpraw), poświęcone w zasadzie poszczególnym narodowym literaturom słowiańskim (wyjątek stanowią trzy prace porównawcze o szerszym zasięgu: "Mit antyczny w dramacie krajów słowiańskich", pióra prof. dr hab. Marii Bobrownickiej; tom studiów przygotowywanych pod jej kierunkiem "Dramaturgia zachodnio- i południowosłowiańska" oraz tom studiów na temat "Głównych kierunków rozwoju powieści w literaturach słowiańskich drugiej połowy XIX wieku", opracowywany pod kierunkiem prof. J. Ślizińskiego). Sprawy polskie uwzględniane są tutaj w niewielkim tylko zakresie, zależnym zresztą przede wszystkim od materiału, jakim dysponuje badacz, i przed ukończeniem tych prac trudno przewidzieć i określić stopień ich nasylenia problematyką polską. Można jednak oczekiwać, że pojawi się ona w monografii dr Ludwiki Jazukiewicz-Osełkowskiej o Dostojewskim, w rozprawie dra Bogusława Muchy o "Życiu literackim w Rosji w latach 1800-1825" i w innych; jest też obecna w oddanej w r. 1976 do druku monografii doc. H. Janaszek-Ivaničkovéj, poświęconej życiu i twórczości słowackiego pisarza i działacza epoki romantyzmu Ludovita Štúra (1815-1856); autorka wielokrotnie podejmuje tu kwestię stosunku Štúra i jego drużyny do rewolucyjnych idei polskiego romantyzmu, umieszczając ją na szerokim tle ówczesnych narodowościowych sporów ideowych w obrębie Czech i Słowacji.

7. Tendencje rozwojowe literatury radzieckiej, problemy tradycji i nowatorstwa oraz polsko-radzieckie stosunki literackie. Kierownik Zespołu: doc. dr hab. Bazyli Białokozowicz z Zakł. Słow. PAN.

Polsko-radzieckim stosunkom literackim poświęcony będzie tom studiów realizowanych pod kierunkiem doc. B. Białokozowicza "Polsko-radzieckie stosunki literackie w latach 1917-1977" oraz "Antologia poświęconych Polsce wierszy poetów radzieckich". Wybór, wstęp, komentarz i przypisy doc. B. Białokozowicza.

8. Folklor słowiański. Kierownik Zespołu: prof. dr hab. Józef Magnuszewski z UW.

W grupie tej na uwagę polonistów zasługują dwie prace: "Słowiański ludowy epos bohaterski. Typologia motywów" (opracowuje prof. dr hab. Marian Jakóbiec z UW.) oraz "Formy gnomiczne folkloru słowiańskiego",

tom studiów porównawczych przygotowywanych przez prof. J. Magnuszewskiego; w pracach tych należy oczekiwać również odniesień do folkloru polskiego.

9. Historia i teoria przekładu literackiego (na przykładzie literatur i języków słowiańskich). Kierownik Zespołu: prof. dr hab. Ryszard Łużny z UJ.

Badania w tym zakresie skupiają się w dwu placówkach, mianowicie w Instytucie Filologii Rosyjskiej UJ i w Instytucie Filologii Rosyjskiej UŁ. Większość podjętych prac dotyczy polsko-rosyjskich lub rosyjsko-polskich związków translatorskich. W ośrodku krakowskim na uwagę z tego punktu widzenia zasługują następujące prace (prowadzone pod kierunkiem prof. R. Łużnego): "Rosyjski ludowy »wiersz duchowny« a analogiczne zjawiska literackie w folklorze polskim" – mgr H. Lewicka; "Zagadnienia przekładu rosyjskiej literatury ludowej na język polski. Teoria i praktyka artystyczna" – mgr S. Boryczko; "Polscy tłumacze poezji rosyjskiej końca XIX i początku XX wieku" – mgr B. Kuś; "Sztuka translatorska J. Tuwima" – mgr B. Łazarczyk. (Dwie ostatnie ukończone zostaną w r. 1977.)

W łódzkim ośrodku badawczym dr Zygmunt Grosbart przygotowuje pracę o charakterze podręcznikowym pt. "Wstęp do teorii przekładu artystycznego" oraz trzy monografie: "Puszkiniowskie tłumaczenia A. Mickiewicza i ich znaczenie dla teorii przekładu artystycznego", "Teoretyczne problemy przekładu w ramach języka polskiego i języków wschodniosłowiańskich" oraz "Przekłady dzieł A. Mickiewicza na język rosyjski w kontekście ewolucji zasad tłumaczenia w Rosji".

+

Omówionych 9 grup tematycznych nie obejmuje jednak wszystkich zadań rozwiązywanych w Zakładzie Słowianoznawstwa PAN. Część bowiem prac prowadzonych w tym Zakładzie – i w istocie rzeczy stanowiących integralną część planu badań podstawowych "Języki i literatury słowiańskie w ich rozwoju i wzajemnych związkach" – koordynowana jest, w ramach współpracy Zakładu z innymi placówkami PAN, przez Instytut Badań Literackich i formalnie mieści się w międzyresortowym problemie badań podstawowych pt. "Dzieje literatury polskiej – tradycja i współczesność" (III, 19). Tu prowadzona jest większość prac badawczych Pracowni Współ-

czesnych Literatur Zachodnio- i Południowosłowiańskich Zakł. Slov. PAN. Tematem wiodącym są "Wspólne tendencje rozwojowe w literaturach zachodnio- i południowosłowiańskich po drugiej wojnie światowej", eo ipso obejmujące również literaturę polską, w dużej mierze jako układ odniesienia. Kierownikiem tematu jest doc. H. Janaszek-Ivaničková. Nad tematem tym pracują również dr Edward Madany i dr Katarina Šalamun-Biedrzycka. W ramach tego tematu znajdują się:

1. Prace teoretyczne z zakresu komparatystyki. W planie pięcioletnim przewidziane jest opracowanie:

a) 12-arkuszowej monografii o współczesnej komparatystyce literackiej (autorka: H. Janaszek-Ivaničková; maszynopis do końca r. 1978);

b) rozprawy tejże autorki na temat "Postępowych tradycji komparatystyki polskiej", przeznaczonych do zbiorowego tomu o komparatystyce literackiej krajów socjalistycznych, przygotowywanego przez Instytut Literaturoznawczy Słowackiej Akademii Nauk wspólnie z Instytutem Literatury Światowej Akademii Nauk NRD (maszynopis do końca r. 1977);

c) rozprawy o tradycjach komparatystyki słoweńskiej, pióra dr K. Šalamun-Biedrzyckiej (maszynopis do końca r. 1977);

d) bezpośrednio problematykę tematu podejmuje H. Janaszek-Ivaničková w przeznaczonym na Zjazd Słowiański w Zagrzebiu referacie "O gnoсеologicznych założeniach badań porównawczych nad współczesnymi literaturami słowiańskimi" (oddany do druku).

2. Prace porównawcze z zakresu literatur południowo- i zachodniosłowiańskich. Mieszczą się tutaj badania nad:

a) Literaturami zachodnio- i południowosłowiańskimi o tematyce drugiej wojny światowej. To kluczowe dla poznania podstaw ideologicznych i tradycji, na jakich wyrosła powojenna proza w krajach słowiańskich, zagadnienie podejmuje w swoich pracach dr E. Madany. Badania te znalazły wyraz m.in. w przygotowanym przez niego na Zjazd Słowiański w Zagrzebiu komunikacie pt. "Próba porównania literatury zachodniosłowiańskiej i południowosłowiańskiej o drugiej wojnie światowej" (oddany do druku). Plan przewiduje też ukończenie przez tegoż autora do końca r. 1977 monografii o jugosłowiańskiej prozie antyfaszystowskiej oraz przygotowanie w latach 1978-1979 obszernej rozprawy o antyfaszystow-

skiej literaturze jugosłowiańskiej w komparacji z zachodniosłowiańską.

b) Tendencjami awangardowymi w poezji słoweńskiej w kontekście literatury europejskiej zajmuje się dr K. Šalamun-Biedrzycka, która do końca r. 1977 przygotowuje do druku pracę "Tendencje awangardowe w poezji słoweńskiej lat dwudziestych XX wieku", a następnie przystąpi do badań nad poezją słoweńską po drugiej wojnie światowej w aspekcie komparatystycznym.

c) Samoświadomość narodów zachodnio- i południowosłowiańskich – to temat antologii dwudziestowiecznego eseju zachodnio- i południowosłowiańskiego pt. "We własnych oczach", która powstała w wyniku współpracy z szerokim kolektywem slawistów z Zakł. Słow. PAN, UW i UJ. Antologia ta poświęcona jest problematyce narodowej i ma ukazać się nakładem PIW w znanej i cenionej edycji tej oficyny Biblioteka Myśli Współczesnej.

W r. 1980 przewiduje się zorganizowanie międzynarodowej konferencji naukowej poświęconej "Wspólnym tendencjom rozwojowym w krajach słowiańskich po drugiej wojnie światowej".

+

Należy zwrócić uwagę, że badaniom teoretyczno- i historycznoliterackim w zakresie slawistyki towarzyszą prace dokumentacyjne i bibliograficzne. Formalnie rzecz biorąc, nie są one objęte międzyresortowym planem III, 13, ale ściśle się z nim wiążą. Prace te koncentrują się w Zakładzie Słowianoznawstwa PAN w Warszawie (Pałac Kultury i Nauki, piętro 17).

W Pracowni Literatur Wschodniosłowiańskich, której kierownikiem jest doc. B. Białokozowicz, powstała (pod jego także redakcją) "Bibliografia rusycystyki polskiej 1945–1977. Literaturoznawstwo". Oprac. E. Bazela-Drzewiecka, M. Chajęcka, L. Jazukiewicz-Osełkowska, W. Stochel, 1976, PWN. W przygotowaniu znajdują się: "Bibliografia prac radzieckich nad polsko-wschodniosłowiańskimi stosunkami literackimi i literaturą polską" (opracowuje zespół; termin ukończenia: r. 1978); "Bibliografia literatury białoruskiej w polskich przekładach, nauce o literaturze i krytyce literackiej" (opracowuje dr Włodzimierz Stochel; termin

ukończenia: r. 1979); "Bibliografia literatury ukraińskiej w polskich przekładach, nauce o literaturze i krytyce literackiej" (opracowuje dr hab. Stefan Kozak; termin ukończenia: r. 1980); "Dostojewski w polskich przekładach, nauce o literaturze i krytyce literackiej" (opracowuje dr L. Jazukiewicz-Osełkowska; termin ukończenia: r. 1980); "Lew Tołstoj w Polsce Ludowej" (kontynuacja bibliografii Piotra Grzegorzczaka), (opracowuje mgr E. Bazela-Drzewiecka; termin ukończenia: r. 1978); "Aleksy Tołstoj w Polsce" (opracowuje mgr Monika Zielińska; termin ukończenia: r. 1978); "Polska recepcja radzieckiej powieści historycznej" (opracowuje mgr Włodzimierz Zaworski; termin ukończenia: r. 1979).

W Pracowni Literatur Zachodnio- i Południowosłowiańskich, której kierownikiem jest prof. J. Śliziński, przygotowywana jest pod jego kierunkiem "Bibliografia słowianoznawstwa polskiego okresu międzywojennego. Synteza" (opracowuje zespół; termin ukończenia: r. 1980); kontynuowane są też prace dokumentacyjno-bibliograficzne nad polsko-słowiańskimi stosunkami literackimi (kartoteka, opracowywana wspólnie z przedstawicielami Pracowni Literatur Wschodniosłowiańskich) oraz "Kartoteka i mikroteka ciągła zachodnio- i południowosłowiańskich rękopisów literackich".

Doc. dr Halina Janaszek-Ivaničková

ARCHIWUM RĘKOPIŚMIENNE JULIANA PRZYBOSIA

W MUZEUM LITERATURY IM. ADAMA MICKIEWICZA W WARSZAWIE

Od marca 1973 r. w zbiorach rękopiśmiennych Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie znajduje się archiwum rękopiśmienne Juliana Przybosia, przekazane przez pierwszą żonę poety, Bronisławę Przybosiówą¹. Jest to duża część rękopisów literackich, korespondencji i dokumentów Przybosia z okresu przed- i powojennego. Materiały te znajdują się obecnie w trakcie szczegółowego opracowywania i katalogowania.

Wśród rękopisów literackich najważniejszą grupę stanowią rękopisy wierszy, mianowicie: